

МАШКОВ К. Є.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та публічного
управління
(Київський національний університет
будівництва і архітектури)

УДК 347.9:343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.11>

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті висвітлено правові засади та особливості застосування спеціальних знань для встановлення фактичних обставин у межах цивільного судочинства. Встановлено, що експертиза у процесі розгляду цивільних справ становить різновид дослідження, заснованого на застосуванні науково обґрунтованих методів та методик. З'ясовано, що основним результатом діяльності експерта є висновок, який оформлюється у процесуальній формі та набуває статусу самостійного доказу. Наголошено на тому, що законодавець у Законі України «Про судову експертизу» закріпив широке розуміння спеціальних знань, що дає змогу застосовувати експертні дослідження у різноманітних категоріях цивільних спорів. Підкреслено значення експертизи як механізму забезпечення об'єктивності та законності судового розгляду. Визначено, що судово-експертна діяльність ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження, які виступають гарантіями достовірності отриманих результатів. Зауважено, що чинне законодавство закріплює механізми забезпечення незалежності експерта, зокрема встановлює заборону будь-якого втручання у його діяльність та передбачає відповідальність за неправдиві висновки. Наголошено, що співвідношення між судовим рішенням і договором з експертом має подвійне значення, адже поєднує обов'язковість і автономію волі учасників процесу. Констатовано, що процесуальні норми чітко визначають види експертиз, коло повноважень експерта та методичні засади його діяльності. Розкрито значення норм ЦПК України, які встановлюють умови призначення експертизи, пов'язані з необхідністю спеціальних знань та відсутністю інших належних доказів. Наголошено на тому, що призначення експертизи призводить до зупинення провадження, оскільки без спеціальних знань неможливо ухвалити обґрунтоване рішення. Підкреслено значення протоколів вилучення об'єктів та відбирання зразків як процесуальних гарантій достовірності експертного дослідження. Зауважено, що інститут експертизи у цивільному процесі виконує одночасно функцію забезпечення рівності сторін і гарантування об'єктивності судового розгляду.

Ключові слова: цивільне судочинство, судове дослідження, висновок експерта, експертиза, судове рішення.

Mashkov K. Ye. Appointment of expert examination in civil proceedings

The article highlights the legal framework and specific features of applying specialized knowledge for establishing factual circumstances within civil proceedings. It has been established that expert assessment in the course of civil case consideration constitutes a type of examination based on the application of scientifically grounded methods and techniques. It has been clarified that the primary outcome of the expert's activity is an opinion, which is formalized in a procedural form and acquires

the status of an independent piece of evidence. It is emphasized that the legislator, in the Law of Ukraine “On Forensic Examination,” has enshrined a broad understanding of specialized knowledge, which enables the use of expert examinations in various categories of civil disputes. The importance of expert assessment as a mechanism for ensuring the objectivity and legality of judicial proceedings is underlined. It has been determined that forensic expert activity is based on the principles of legality, independence, objectivity, and comprehensiveness of research, which serve as guarantees of the reliability of the obtained results. It is noted that the current legislation establishes mechanisms for ensuring the independence of the expert, in particular by prohibiting any interference in their activity and providing for liability for false opinions. Attention is drawn to the fact that the relationship between a court decision and an agreement with an expert has a dual nature, as it combines mandatory authority with the autonomy of the parties’ will. It has been stated that procedural norms clearly define the types of examinations, the scope of the expert’s powers, and the methodological foundations of their activity. The significance of the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine, which establish the conditions for the appointment of expert assessments related to the need for specialized knowledge and the absence of other proper evidence, has been disclosed. It is emphasized that the appointment of an expert assessment leads to the suspension of proceedings, since without specialized knowledge it is impossible to render a well-founded decision. The importance of protocols on the seizure of objects and sampling as procedural guarantees of the reliability of expert research has been underlined. It has been noted that the institution of expert assessment in civil proceedings simultaneously performs the function of ensuring equality of the parties and guaranteeing the objectivity of judicial consideration.

Key words: *civil proceedings, judicial examination, expert opinion, expert assessment, court decision.*

Вступ. Забезпечення належного рівня доказування у судовій практиці неможливе без використання спеціальних знань, які виходять за межі компетенції юристів. Саме залучення фахівців із відповідних галузей дозволяє з’ясувати факти, що мають істотне значення для вирішення спору, та усунути прогалини у доказовій базі. Така процедура водночас потребує чіткого правового регулювання, оскільки неправильне визначення її меж або умов здатне призвести до затягування розгляду справи чи порушення принципу процесуальної рівності сторін. У цьому зв’язку актуальним є дослідження законодавчих засад, особливостей реалізації та практичних проблем, які виникають при застосуванні спеціальних форм пізнавальної діяльності у межах судового процесу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити правові засади та практичні аспекти здійснення спеціальних процесуальних дій, спрямованих на встановлення фактичних обставин у цивільних справах.

Результати дослідження. Судова експертиза у цивільному процесі становить різновид спеціального дослідження, яке здійснюється на підставі ухвали суду з метою встановлення обставин, що мають доказове значення. Вона є формою використання спеціальних знань для отримання нових фактичних даних, які неможливо встановити без залучення відповідних фахівців. Визначальним є те, що проведення експертизи здійснює особа, яка володіє необхідними спеціальними знаннями та має процесуальний статус експерта, наділений законом особливими правами та обов’язками [1, с. 126].

Відповідно до чинного законодавства судова експертиза може бути охарактеризована як діяльність, спрямована на дослідження фактів і явищ із застосуванням науково обґрунтованих методик, результатом якої є висновок експерта – процесуальний документ, що має доказове значення. Так, Закон України «Про судову експертизу» визначає цей інститут як дослідження, що ґрунтується на спеціальних знаннях у різних сферах – науці, техніці,

мистецтві, ремеслі тощо – і має на меті надання суду висновку з питань, які є предметом судового розгляду або можуть набути такого значення [5]. Звідси випливає, що законодавець розширено трактує поняття спеціальних знань, що дозволяє застосовувати експертні дослідження у найрізноманітніших категоріях цивільних справ.

З огляду на це, судова експертиза в цивільному процесі виконує функцію інструмента забезпечення об'єктивності судового розгляду. Її призначення є проявом принципу змагальності сторін та активної ролі суду у встановленні істини. У сучасних умовах особливого значення набуває нормативне визначення експертизи, а також питання процесуального порядку її призначення, строків проведення та гарантій недопущення зловживань, пов'язаних із затягуванням розгляду справи.

У системі правового регулювання інституту судової експертизи важливе значення мають принципи, що визначають її зміст та спрямованість. Відповідно до статті 3 Закону України «Про судову експертизу» [5], судово-експертна діяльність ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження. Ці засади виступають базовими орієнтирами, що забезпечують ефективність судово-експертної практики та довіру до отриманих висновків у межах цивільного процесу.

Поряд з тим, статтею 4 Закону України «Про судову експертизу» [5] встановлюються гарантії незалежності судового експерта та достовірності його висновку. Законодавець підкреслює, що незалежність експерта та правильність сформульованих ним висновків забезпечуються відповідними правовими та організаційними механізмами. Зокрема, йдеться про передбачений законом порядок призначення експерта; заборону будь-якого втручання у його діяльність; функціонування спеціалізованих експертних установ, що не залежать від органів досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності чи суду; створення умов для належної діяльності експерта, включно з матеріальним та соціальним забезпеченням; притягнення експерта до кримінальної відповідальності у разі надання завідомо неправдивого висновку або необґрунтованої відмови від виконання покладених на нього обов'язків.

Важливим елементом гарантій також є можливість призначення повторної експертизи, яка сприяє усуненню сумнівів щодо достовірності попередніх висновків. Крім того, законодавство передбачає право учасників процесу бути присутніми при проведенні експертизи у визначених випадках, що посилює прозорість та знижує ризики упередженості [5].

У цьому контексті варто відзначити, що інституціоналізація гарантій незалежності експерта має подвійне значення: з одного боку, вона підвищує якість судового розгляду, а з іншого – забезпечує рівновагу між процесуальними правами сторін і обов'язком суду встановити істину у справі.

Підстави проведення судової експертизи в цивільному процесі визначаються нормами спеціального законодавства. Так, стаття 7-1 Закону України «Про судову експертизу» [5] закріплює, що такою підставою є відповідне судове рішення чи ухвала органу досудового розслідування. Крім того, у випадках, коли ініціаторами виступають інші зацікавлені особи, правовою підставою може слугувати договір із судовим експертом чи експертною установою. Така конструкція законодавця забезпечує рівновагу між владними повноваженнями державних органів та диспозитивністю сторін процесу, що є визначальним для цивільного судочинства.

Варто наголосити, що в цивільному процесі, на відміну від кримінального, пріоритетного значення набуває принцип змагальності сторін. Саме тому договір із судовим експертом виступає додатковим інструментом забезпечення правової рівності учасників процесу. Це дозволяє стороні самостійно ініціювати проведення дослідження з метою підтвердження або спростування своїх правових позицій, що в перспективі підвищує доказову силу судового розгляду.

Особливої уваги потребує питання співвідношення між судовим рішенням та договором з експертом як підставами призначення експертизи. Хоча обидва механізми спрямовані на досягнення однієї мети – отримання кваліфікованого висновку для з'ясування обставин справи, їх правова природа відмінна. Судове рішення виступає імперативним процесуальним

актом, що забезпечує обов'язковість виконання, тоді як договір з експертом має диспозитивний характер та базується на волевиявленні сторін. Така дуалістичність механізмів створює передумови для підвищення гнучкості правового регулювання та розширює інструментарій доказування.

Таким чином, співіснування імперативного та диспозитивного підходів вимагає узгодження через систему спеціальних нормативних приписів, які деталізують порядок залучення фахівців і встановлюють стандарти їх діяльності. Саме на цьому етапі визначальну роль відіграє Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Інструкція) та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, які становлять базові орієнтири для належного застосування спеціальних знань у цивільному судочинстві [6].

Так, положення пункту 1.2.13 вказують на необхідність чіткого розмежування видів експертиз, що виконуються відповідно до процесуального законодавства України. До таких належать первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні експертизи. Це розмежування має істотне значення для правильного визначення обсягу повноважень експерта, а також для забезпечення змагальності сторін і досягнення об'єктивності судового розгляду. Первинною визнається експертиза, що проводиться у випадку першого дослідження відповідного об'єкта. Її особливість полягає у тому, що саме вона формує вихідну основу для подальшого оцінювання доказів та створює первинну інформаційну основу для суду. Відтак, результати первинної експертизи набувають особливого значення у доказовій системі цивільного процесу. Своєю чергою додаткова експертиза призначається тоді, коли під час первинного дослідження не було надано всі необхідні матеріали, або коли виникає потреба у проведенні додаткових аналізів для уточнення вже встановлених результатів. Повторна експертиза має іншу правову природу. Її призначення зумовлене наявністю сумнівів у правильності чи повноті висновків первинної експертизи. Оскільки об'єкт дослідження та поставлені перед експертом питання залишаються незмінними, повторна експертиза фактично виконує функцію процесуального контролю за якістю та достовірністю первинного висновку. У цьому контексті важливим є дотримання принципу неупередженості та забезпечення належного рівня експертної кваліфікації. Особливе значення має комісійна експертиза, яка здійснюється кількома експертами однієї спеціалізації. Це дозволяє підвищити обґрунтованість висновку шляхом колегіального обговорення результатів та взаємного контролю діяльності експертів. Крім того, колегіальність у підготовці висновку мінімізує ризики суб'єктивізму та сприяє формуванню більш зваженої оцінки об'єкта дослідження. Комплексна експертиза, на відміну від комісійної, передбачає залучення фахівців з різних галузей знань для вирішення інтеграційного завдання. Її особливістю є міждисциплінарність, що дозволяє встановити факти, які неможливо визначити в межах лише однієї спеціалізації. Такий формат дослідження має вагоме значення для цивільного процесу, оскільки сучасні спори дедалі частіше пов'язані з обставинами, які охоплюють різні сфери науки та техніки [6].

Варто зауважити, що закріплення в процесуальному законодавстві різних видів експертиз створює передумови для їх ефективного використання, а також сприяє формуванню збалансованої системи процесуальних гарантій. Кожен із видів експертиз виконує власну функцію у механізмі доказування, а їх взаємозв'язок забезпечує досягнення головної мети судочинства – встановлення істини у справі.

У пункті 1.4 Інструкції зазначено, що під час проведення експертних досліджень експерт має право застосовувати комплекс науково обґрунтованих методів, у тому числі затверджені методики судових експертиз, міжнародні та національні стандарти, нормативно-правові акти й технічну документацію. У даному випадку принципово важливо, що саме експерт володіє процесуальною discreцією у виборі методів, виходячи з конкретного завдання. Це створює передумови для ефективного поєднання універсальності та індивідуалізованості експертної діяльності, що має виняткове значення в умовах сучасного ускладнення цивільних спорів [6].

Важливим кроком у нормативному врегулюванні є положення пункту 1.5, яке стосується експертиз у сфері оцінки майна. Їх проведення здійснюється відповідно до Закону України «Про судову експертизу», а також із врахуванням спеціального регулювання, визначеного Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Поєднання цих нормативних актів дозволяє забезпечити єдність правового режиму оцінки та уникнути суперечностей при визначенні вартості об'єктів, що досліджуються у цивільному процесі [6].

Крім того, пункт 1.8 визначає важливі підстави проведення експертизи. Йдеться про процесуальні документи, винесені уповноваженими органами, а також про договори з експертними установами, укладені за ініціативою фізичних чи юридичних осіб. Важливою деталлю є обов'язковість зазначення у зверненні переліку питань, що потребують вирішення, та конкретних об'єктів, які підлягають дослідженню. Такий формалізований підхід слугує гарантією прозорості процесу та унеможливує довільне тлумачення меж експертного дослідження [6].

Результати проведених експертиз і досліджень відображаються у письмовому висновку експерта, що є самостійним видом доказу у цивільному процесі [6]. Його значення полягає у встановленні фактичних обставин справи та у забезпеченні обґрунтованості судових рішень, що, у підсумку, сприяє підвищенню довіри до правосуддя.

Отже, визнання письмового висновку експерта самостійним видом доказу обумовлює потребу у належному врегулюванні стадій та умов його формування. У цьому контексті принципове значення має Постанова Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.1997 № 8 [7], яка конкретизує процесуальні межі призначення експертизи на підготовчому етапі, а також в ході безпосереднього розгляду справи. Так, пункт 5 вказаної постанови визначає, що призначення експертизи у цивільному судочинстві можливе під час безпосереднього розгляду справи, а також на етапі її підготовки. У ситуаціях, коли потреба у спеціальному висновку обумовлюється обставинами, викладеними у позовній заяві чи підтвердженими поданими доказами, судді належить вживати заходів щодо призначення експертизи ще на стадії підготовчого провадження. При цьому врахуванню підлягає позиція учасників процесу, оскільки їхня думка може впливати на визначення доцільності та обсягу дослідження [7].

Зазначене положення свідчить про те, що інститут судової експертизи у цивільному процесі розглядається як самостійний елемент судової процедури, що забезпечує повноту встановлення фактичних обставин.

Свою чергою стаття 103 Цивільного процесуального кодексу України [8] (далі ЦПК України) конкретизує підстави та порядок призначення експертизи. Законодавець визначає, що експертне дослідження може бути призначене лише за наявності двох обов'язкових умов: по-перше, коли для з'ясування обставин справи потрібні спеціальні знання, що виходять за межі правової компетенції суду; по-друге, коли сторонами не надано належних експертних висновків або існуючі висновки викликають сумніви щодо їх достовірності. Таким чином, процесуальна форма закріплює рівновагу між дискреційними повноваженнями суду та ініціативою сторін. З одного боку, суд зобов'язаний враховувати пропозиції учасників справи щодо кола питань для експерта, а з іншого – залишає за собою право мотивовано відхилити такі пропозиції. Подібна конструкція відображає поєднання принципу змагальності з активною роллю суду у встановленні істини у справі.

Варто наголосити й на тому, що норми процесуального права передбачають можливість призначення декількох експертиз, у тому числі додаткових чи повторних, залежно від складності справи та специфіки поставлених питань. Такий механізм дозволяє суду уникати однобічності у висновках та формувати більш об'єктивну доказову базу. При цьому особливого значення набувають комісійні та комплексні експертизи, які забезпечують багатовекторний підхід до дослідження фактичних обставин [8].

У контексті правозастосовної практики важливим є також положення про порядок визначення експерта або експертної установи. Законодавець встановлює пріоритет згоди

сторін, що відповідає принципу диспозитивності цивільного процесу. Водночас у випадку відсутності такої згоди суд наділений правом самостійно визначити експерта, виходячи з конкретних обставин справи. Це положення має важливе значення для забезпечення неупередженості та ефективності дослідження [8].

Що стосується призначення експертизи у цивільному процесі, то, по-перше, слід наголосити, що чинне процесуальне законодавство України передбачає можливість проведення експертизи за ініціативою суду, а також на замовлення учасників справи. Відповідно до ст. 106 ЦПК України, учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. Це положення засвідчує тенденцію до розширення засобів процесуальної активності сторін та забезпечення змагальності цивільного процесу. По-друге, законодавець визначає чіткі вимоги до порядку проведення такої експертизи та до змісту висновку експерта. Зокрема, передбачено, що у випадках, коли внаслідок дослідження було знищено або змінено об'єкт експертизи, сам висновок не може замінювати доказ та не звільняє сторону від обов'язку доказування. Ця норма є важливим гарантійним механізмом, який перешкоджає зловживанню процесуальними правами та забезпечує рівновагу між інтересами сторін [8].

Також законодавець встановлює додаткові перешкоди щодо використання висновку експерта, отриманого на замовлення сторони. Так, такий висновок не приймається судом у випадках, коли існують підстави для відводу експерта, якщо ці підстави будуть визнані судом обґрунтованими. Цей підхід уможливорює контроль за об'єктивністю та неупередженістю експерта, водночас залишаючи сторонам право на активну участь у збиранні доказової бази [8].

Важливо відзначити, що експерт, який склав висновок на замовлення учасника процесу, наділений тими самими правами й обов'язками, що й експерт, залучений судом. Це положення формує єдиний стандарт професійної відповідальності експертів, незалежно від способу їх залучення. Воно сприяє уніфікації підходів до оцінки експертних висновків та підвищує їх доказове значення у судовому процесі [8].

З огляду на викладене, положення ст. 106 ЦПК України можна розглядати як прояв модернізації процесуального законодавства в напрямі посилення диспозитивності цивільного процесу. Воно відображає сучасну тенденцію до поєднання принципів змагальності та активної ролі суду у встановленні істини, створюючи умови для більш ефективного та справедливого розгляду цивільних спорів.

Таким чином, інститут експертизи, призначеної на замовлення учасника справи, водночас виконує дві важливі функції: забезпечує рівність сторін у збиранні та поданні доказів і слугує додатковим засобом гарантування права на справедливий судовий розгляд. Його подальший розвиток у практиці українських судів має сприяти зміцненню довіри до судової системи та підвищенню ефективності цивільного судочинства.

За ухвалою суду призначення експертизи здійснюється у процесуальній формі, чітко визначеній цивільним процесуальним законодавством. Згідно зі ст. 104 ЦПК України, ухвала про призначення експертизи повинна містити підстави проведення дослідження, коло питань, на які експерт зобов'язаний надати висновок, визначення конкретної особи або установи, що здійснюватиме експертизу, а також перелік матеріалів, необхідних для дослідження. У разі призначення кількох експертів суд визначає провідного фахівця або установу, що координуватиме виконання доручення. При цьому законодавець надає суду можливість уточнювати зміст завдання, заслуховувати експерта та роз'яснювати поставлені питання, що забезпечує належний рівень процесуальних гарантій [8].

Важливо підкреслити, що призначення експертизи тягне за собою зупинення провадження у справі, оскільки суд не може ухвалити обґрунтоване рішення без спеціальних знань. Це положення впливає з необхідності дотримання принципу об'єктивності судового розгляду та недопущення винесення рішень на підставі неперевіраних припущень. Таким чином, інститут судової експертизи функціонує як процесуальний механізм, що забезпечує рівновагу між доказовою діяльністю сторін та обов'язком суду ухвалити законне й обґрунтоване рішення.

Вилучення об'єктів, що підлягають дослідженню, та відбирання зразків оформлюються відповідними протоколами, у яких відображаються загальні реквізити та специфічні дані: характеристика об'єктів чи зразків, їх кількість, спосіб та умови вилучення, а також обставини, які можуть мати доказове значення для вирішення справи. Належне процесуальне оформлення цього етапу є важливим для подальшої оцінки допустимості та достовірності експертного висновку. Протокол обов'язково підписують усі учасники процесуальної дії, що гарантує його автентичність та унеможливорює спотворення змісту [2, с. 357].

Під час призначення та проведення експертизи, враховуючи межі повноважень, визначені цивільним процесуальним законом, можливе штучне затягування розгляду справи. Така ситуація може бути зумовлена діями як суду, так і учасників процесу чи самого експерта. З боку суду затягування може проявлятися у призначенні необґрунтованих повторних, додаткових чи комісійних експертиз; у неналежному формулюванні ухвали, коли в ній відсутній дозвіл на повне чи часткове знищення об'єкта дослідження, або не зазначено можливості проведення експертизи за копіями матеріалів, якщо суду заздалегідь відомо про неможливість доступу до оригіналів. Крім того, причиною процесуальних затримок є постановка перед експертом некоректних чи надто загальних питань, а також доручення проведення експертизи установі, яка не має у своєму складі спеціалістів із відповідної галузі знань [3, с. 78].

Водночас зволікання може виникати й через дії сторін, які зловживають своїми процесуальними правами, подаючи безпідставні клопотання про призначення експертизи або намагаючись поставити експерту питання, що виходять за межі його компетенції. У науковому аспекті це свідчить про потребу чіткого нормативного врегулювання меж ініціативи сторін та запобігання маніпуляціям процесуальними механізмами.

Особливу увагу слід приділити й ризикам, які виникають з боку експерта. Вони можуть полягати у поданні необґрунтованих клопотань про надання додаткових матеріалів чи відтермінуванні строків проведення дослідження. Це ускладнює рух процесу та ставить під сумнів ефективність експертизи як доказового інструмента. Тому обґрунтованим видається посилення контролю суду за дотриманням експертами процесуальних строків та уточненням умов проведення дослідження.

Вирішуючи питання про доцільність призначення експертизи як у цивільній справі, так і під час розгляду господарського спору, суд повинен оцінювати декілька важливих аспектів. По-перше, слід визначити, чи має істотне значення для справи факт, який підлягає з'ясуванню експертом. По-друге, необхідно перевірити, чи можливо встановити цей факт іншими доказами, які вже зібрані у справі. По-третє, суд має брати до уваги реальні можливості проведення конкретного виду експертизи, її предмет та рамки. Лише за дотримання цих умов експертиза здатна виконати свою процесуальну функцію [4, с. 48].

Також варто відзначити, що предметом експертизи пропонується визнати саме ті обставини, які мають значення для справи та вимагають своєчасного встановлення із застосуванням спеціальних знань. Це дозволяє оптимізувати судовий процес, уникнути його невинновданого ускладнення та забезпечити належну доказову базу для ухвалення справедливого рішення. Водночас це розкриває важливу закономірність: ефективність експертизи прямо залежить від точності визначення її предмета та відповідності поставлених питань реальним потребам процесу.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід відзначити, що застосування спеціальних знань у цивільному процесі постає як необхідний інструмент для з'ясування фактичних обставин, які не можуть бути встановлені іншими засобами доказування. Правове регулювання цього інституту поєднує імперативні та диспозитивні механізми, забезпечуючи рівновагу між владними повноваженнями суду та процесуальною активністю сторін. Особливе значення мають гарантії незалежності експерта, процесуальні форми закріплення його висновку та можливість проведення різних видів експертиз, що у своїй сукупності спрямовані на зміцнення об'єктивності судового розгляду. Водночас аналіз показує, що недоліки у визначенні предмета чи формулюванні питань, зловживання правом на ініціювання експертизи або неналежне виконання обов'язків експертом можуть

призводити до затягування процесу та зниження ефективності судового захисту. Саме тому перспективним напрямом є вдосконалення нормативної бази щодо порядку призначення та проведення експертиз, а також розширення процесуальних гарантій для учасників справи, що дозволить підвищити довіру до правосуддя та сприятиме формуванню більш справедливої та ефективної системи цивільного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Поліщук М. Г. Експертиза як форма використання спеціальних знань у цивільному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 125–127.
2. Соломахіна О. М. Ознаки судової експертизи та порядок її призначення у цивільному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 66. С. 354–359.
3. Маруніч Г. І. Призначення та проведення експертизи у цивільній справі в контексті проблем затягування цивільного процесу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 5. С. 73–79.
4. Васильєв В. Окремі аспекти призначення судової експертизи в цивільному та господарському провадженні. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 44–50.
5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України; Інструкція, Форма типового документа, Картка, Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
7. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Верховного суду України від 30.05.1997 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text>
8. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Дата першого надходження рукопису до видання: 05.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

